

lógiai vizsgálatok előtt nyitja meg a lehetőséget a hasonmás kiadás létrejöttével. A kötet megjelentetése annak bizonyossága, hogy olyan összehasonlító neveléstudományi műhely alakult Szegeden, amely a neveléstudomány és a tágan értelmezett művelődéstudomány közösségét tartja szem előtt, s annak történeti aspektusait is kutatja. Éppen ezért remélhető, hogy a *Tudástár Füzetek* első darabja nemcsak a múzeum-pedagógia, a tudománytörténet, a történeti ökológia, a kapcsolattörténet

vagy az antropológia címszavai alatt szerepel a könyvtárak katalógusaiban. Ezt a kiadvány két kísérő tanulmánya sem indokolná. (*Benkő Ferenc: Eryedi ritkaságok. Kolozsvár, 1800. A Tudástár Füzetek 1. Kiss Erika és Viskolcz Noémi tanulmányaival. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, 2010. hasonmás kiadás: 98 p.; függelék: XII p.*)

Géczi János

docens, Pannon Egyetem MFTK
Antropológia és Etika Tanszék

Két kísérlet

Szokolczi György és Szabó Róbert könyve azoknak a keresztény politikusoknak állít emléket, akik a kommunizmus magyarországi térhódításakor megkíséreltek szembeszállni a proletárdiktatúra kiépítésével. Erőfeszítéseik az ország érdekében sikertelennek bizonyultak, személyes sorsuk pedig kevés kivétellel tragédiába fordult. Történetük felelevenítését egyszerre inspirálja a fájdalom a múlt és jelen felett – a szerzőknek mély meggyőződésük, hogy bukásuknak máig ható következményei vannak az ország sorsára nézve. Választ szeretnének ezért a soha meg nem válaszolható, önmarcangoló kérdésre: lehetett volna-e másképpen? Elérhető volt-e az egyház és a keresztény szellemiség képviselő számára egy kedvezőbb pozíció a kommunizmus idején?

A könyv sajátos műfajt képvisel, melyben ötvöződik a személyes emlékezés, a korabeli dokumentumokra épülő forráselemzés és a társadalomtudományok kritikai megközelítése. A szerzők idősebbje, Szokolczi György, az 1945-ben megalakult Demokrata Néppárt 41-es számú tagsági könyvének tulajdonosa. Sok szereplőt személyesen ismert, fiú tisztelettel szeretett – a könyvben számos helyen

személyes emlékeiről is beszámol, mely emberközelivé teszi a több mint félszázados eseményeket. A szubjektív élmények leírása kiegészíti a levéltári forrásokra támaszkodó alapos történeti kutatást. A főszöveget hasonló terjedelmű melléklet kíséri, melyben a hivatkozott források teljes szövege megtalálható, sok közülük először jelenik meg nyomtatásban. Közlésük igazi szellemi élménnyé teszi a könyv olvasását, hisz a szerzők kritikai értékelését az olvasó maga is átgondolhatja, elfogadhatja, vagy elutasíthatja. A recenzens néhol úgy érezte, személyes beszélgetést folytat a szerzőkkel, esetleges felvetéseire sokszor választ is kapott.

Történetüket a szerzők 1945-ben kezdik el. Ebben az évben alakult ki két egymásnak ellentmondó nézetrendszer arról, hogy a második világháború utáni új történelmi helyzetben mi a megfelelő stratégia a keresztény szellemiség képviselőinek biztosítására. Az egyház élére Mindszenty József került, aki a Magyarország ezeréves történelmi hagyományaitól teljesen idegennek tekintette a kommunista nézetvilágot, és az ország első közjogi méltóságaként gyakorlatilag semmilyen együttműködésre nem volt hajlandó a kialakuló rezsimmel. Ezzel ellentétes volt a Barankovics István által vezetett Demokrata Nép-

párt (DNP) álláspontja, akik a *modus vivendit* próbálták megtalálni egy új korszakban. A Barankovics által írott – és az egyház által figyelemre sem méltott – *Pro memoria* utólag látnoki pontosságúnak bizonyult arról, hogy a szovjet befolyás nem átmeneti, hanem várhatóan tartós adottság.

A két nézetrendszer szükségszerű konfliktusát a második fejezet mutatja be a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete) betiltása és az 1947-es választások során. A KALOT megmentése érdekében és a *modus vivendi* stratégia jegyében a szervezet vezetői (Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm) 1946-ban felvették a kapcsolatot a szovjetekkel, illetve csatlakoztak a kommunista irányítás alatt álló MIOT-hoz (Magyar Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa), amit Mindszenty elítélt. Utólag kiderült, hogy ezek a lépések sem segíthettek; a szervezet népszerűsége és taglétszámának nagysága meghatározta sorsát – a többi katolikus egyesülettel együtt feloszlatták. Vezetőiket az egyház más pozíciókba helyezte. A szervezet sorsa megerősítette a konzervatív egyházi álláspontot arról, hogy a kommunistákkal való tárgyalás és együttműködés eleve reménytelen. A *modus vivendi* keresőit a továbbiakban sem támogatták, sőt az 1947-es választások során a püspöki kar világossá tette, hogy a DNP nem a velük való együttműködés alapján szerveződik. A vita arról, mi a keresztény politika lényege, ma is aktuális. Barankovicsék elítélték a kereszténység tekintélyének egy párt részére való kisajátítását, s egy párt katolikus jellegét elvi és gyakorlati programjából, illetve vezetőinek személyes integritásából és politikai magatartásából vezették le. Hitelességüket az 1947-es választások mutatták meg, amelyek során a DNP nagy sikert aratott, és a kommunisták mögött a legtöbb szavazatot kapta.

A megalakult kereszténydemokrata frakciót a harmadik fejezetben ismerhetjük meg. A rövid egyéni életrajzokon keresztül a szerzők bemutatják a képviselőcsoport rendkívüli sokszínűségét, amely a legkülönbébb társadalmi háttérrel rendelkező személyekből tevődött össze. Vezető értelmiségiek mellett a parasztság minden rétege képviselve volt. A szerzők ennek alapján fogalmazzák meg, hogy ez a képviselőcsoport volt „minden idők legnépibb és egyben legintellektuálisabb magyar képviselőcsoportja”. Nekik kellett megkísérelni a szinte lehetetlent, a „*teljes kommunista hatalomátvétel elhárítását vagy legalábbis késleltetését*” (75.). Ennek esélyét még növelte is Mindszentyvel való nézeteltérésük és a Horthy-korszak teljes elutasítása.

A képviselőcsoport parlamenti munkáját a 4. fejezet mutatja be. Alapelvük a *modus vivendi* megtalálása volt, melynek alapján deklarálták, hogy alapvető elvi kérdésekben nem engednek, de kerülnek a konfrontációt a kormánnyal (78–79.). A párt az államosítások során is a kártalanítás fontosságára hívta fel a figyelmet – a perdöntő kérdés azonban az iskolák államosítása lett, amiben a párt nem köthetett kompromisszumot. Elutasító felszólalásaik után elkezdődött a képviselőcsoport felszámolása. Mindszentyvel való ellentétük ellenére sorsuk a Mindszenty-perrel teljessé vált. A bíboros 1948. december 26-i letartóztatása után még megkísérelték a lehetetlent: a per megakadályozását; természetesen sikertelenül. A Mindszenty-per kezdetét megelőző napon, 1949. február 2-án Barankovics bejelentette a párt önfelosztását, majd feleségével; szoros szövetségeseivel, Jánosi József jezsuitával és Blaskó Mária írónővel együtt és az amerikai nagykövetség segítségével elhagyta az országot, és még ugyanazon a napon Bécsben is bejelentette a párt önfelosztását.

A nagy kísérletnek, a teljes kommunista hatalomátvétel megakadályozásának bukásához vezető lépéseket, illetve az azt követő személyes sorsokat az ötödik fejezet tárgyalja. Rákosi 1948 januárjában fogalmazta meg azévi feladatként „az egyház és a népi köztársaság viszonyának rendezését.” Ezt lehetett értelmezni leszámolásként, de a *modus vivendi* megtalálásának programjaként is. Az utóbi értelmezés jegyében vetődött fel az a terv, hogy Mindszentyt, aki a rendszer számára elfogadhatatlan volt, kuriális bíborosként állandó tartózkodásra Rómába hívják. Többek elképzelései szerint ez látszott az egyetlen lehetséges megoldásnak, mert tettei – többek között mindazok kiközösítése, akik részesei voltak az iskolák államosításának – megváltoztathatatlan hajthatatlanságáról tettek tanúságot. Ez a kísérlet nem vezetett eredményre, majd a Mindszenty-per kezdetét további letartóztatások követték.

A DNP képviselőcsoportjának története a feloszlattással nem ért véget. A 6. fejezet foglalkozik 1956-os szerepükkel. A DNP nem vett részt az előkészületekben, 1956. október 30-án kapcsolódott be az eseményekbe, bejelentve, hogy a párt újakezdi működését. A könyv idősebb szerzője szerint a legfontosabb a párt állásfoglalásainak szellemisége volt: „*talán naivitásnak tűnik, de ha mindenki ebben a szellemben, az önbíráskodás elítélésének és a megbocsátásnak a szellemében nyilatkozott és járt volna el, talán elkerülhető lett volna a forradalom bukása és a Kádár-kor egy teljes generációig tartó kitérője*” (111–112.). A DNP mindvégig támogatta Bibó István kezdeményezését, aki híres memorandumában Nehru indiai miniszterelnököt kérte fel arra, hogy támogassa a magyar ügy tárgyalásos rendezését.

A forradalom végül elbukott, és a hetedik fejezet a kereszténydemokrata politikusok

üldöztetéséről és személyes tragédiájáról szól. A legtöbbször része börtön, internálótábor, vagy az egzisztenciális ellehetetlenülés volt. Kivételt a vezető értelmiségiek képeztek, akik közül többen folytatni tudták szellemi tevékenységüket, és sokan tudták folytatni a paraszti foglalkozást is. A szerzők szerint az eltérő sorsok arra utalnak, hogy a „*Rákosi-kornak nem volt kialakult koncepciója és ennek alapján az alacsonyabb pártszerveknek és a végrehajtó hatalomnak egyértelműen kiadott utasítása arra, hogy mit tegyenek a DNP volt képviselőivel*” (135.). Sokszor a helyi vezetők önkényétől függött az egyes emberek sorsa. A képzett kisiparosok és parasztok ellehetetlenítése azonban gazdaságilag tönkretette az országot. A forradalom után nem voltak hasonló retorziók, Bibó kezdeményezéséért „csupán” őt és közvetlen munkatársait ítélték el. Akik viszont a helyi forradalomban vettek részt, azoknak súlyos üldöztetés volt a sorsuk.

A Rákosi korszak kiszámíthatatlanságával szemben állt a Kádár korszak elnyomása, ami a szerzők szerint racionális és ezért sokkal kártékonyabb volt – „*Kádár elérte azt, amit Rákosi soha: e nemzet gerincének megroppanását, és ebből a szörnyű, gyógyíthatatlan megnyomorodásából mindmáig nem emelkedtünk ki*” (145.). Ezt mutatja be a könyv nyolcadik fejezete. A leszámolások időszaka után a rendszer szolgálatába állította az értelmiséget, míg a munkásokat szándékosan „*szétzilált, elvtelen kispolgári masszává*” züllesztette (149.). Hatalmi megfontolások alapján csak azokat üldözték, akik közvetlen veszélyt jelentettek a hatalomra, és racionális kíméllettel bántak azokkal, akik nem jelentettek reális veszélyt. A Bibó-levelhez csatlakozókkal viszonylag kíméletesen bántak – de nem kímélték azokat az ügyvéd képviselőket, akik a forradalom részeseinek jogi segítséget nyújtottak vagy

nyújthattak volna. Az ő sorsuk leggyakrabban a hivatásuktól való megfosztás és a segédmunka lett.

Az egyház az 1964. évi, a Vatikánnal kötött részleges megállapodás után nem látott lehetőséget a hatalommal szembeni ellenállásra, és a bebörtönzött papok és pereik ügyében jórészt hallgatott. A keresztény politika képviselete teljesen ellehetetlenült. A szerzők azt a kérdést vetik fel, hogy nem lett volna-e jobb az első időszakban a kevésbé merev elutasítás, a másodikban a kevésbé engedékeny behódolás (151.). Amellett érvelnek, hogy ha az egyház jobban ismeri a kommunisták gondolkodásmódját és azt, hogy sok mindenre hajlandók lettek volna a megegyezésért, talán kedvezőbb feltételeket lehetett volna kiharcolni. Ezt természetesen soha nem tudjuk meg, ám a következmények egyértelműek: a társadalom lezüllesztése máig ható teherként az ország számára. A magyar katolikus egyháznak és a DNP életben maradt képviselőinek ezért nem lehetett nagyobb szerepük a rendszerváltásban. Az életben maradtak közül összesen ketten kerültek be az új parlamentbe, és csak néhányan kaptak szerény elismerést.

A történet tanulságait a könyv kilencedik fejezete tartalmazza. A szerzők ebben fejtik ki a leghatározottabban álláspontjukat. Megállapítják, hogy reálpolitikai szempontok alapján nem férhetett kétség ahhoz, hogy a szovjetek nem átmenetileg állomásoztak Magyarországon, és a nyugati hatalmak beavatkozása nem várható. A magatartást tehát ehhez kellett volna szabni a kármentés szellemében. A szerzők idősebbje elismeri, hogy a *modus vivendi* keresése például a KALOT kapcsán naivitás volt, mely félmillióس tömegével és húsz népfőiskolájával nyilvánvalóan nem volt elfogadható az új rezsim számára. Az egyház későbbi szigorúsága a vezetőkkel,

leginkább Kerkai elmozdítása az ifjúságnevelésből azonban a szerzők szerint nem menthető. Legnagyobb fájdalomuk mégis az iskolák feladása és a szerzetesstanárok eltiltása a további oktatástól az államosítások után. Kevésbé merev vagy halogató taktika révén a további munkájuk „*lehetővé tette volna annak a nemzeti vezetőrétegnek a felnevelését, melynek hiányába most ez az ország valósággal belerokkan*” (174.). A szerzetesek hivatástól való megfosztásának egyéni tragédiája tehát egyben az ország tragédiája is lett. A könyv talán legnagyobb vitára számot tartó értékelése Mindszenty szerepét illeti, aki háttere és egyénisége alapján képtelen volt a *modus vivendi* stratégiájára. Sorsa végül a nemzeti ellenállás számos magyar hőséneke sorsához hasonlóan a bukás és az emigráció lett. A szerzők szerint nagyon hiányoznak azok a hősök a magyar emlékezetből, akik racionális és sikeres politikát folytattak, és megtalálták a *modus vivendit* adott kor körülményei között (185.).

A DNP kísérlete a *modus vivendi* megtalálásában nem volt sikeres. Képviselőinek sorsa kevésbé különbözött azokétól, akik a merev elutasítás talaján maradtak. Ez valamilyen választ ad a könyv *mi lett volna, ha* kérdésére – vannak tragédiák, melyeket adott pillanatban már nem lehet elhárítani. Magyarország esetében a szovjet érdekszférába kerülés után a kommunista hatalomátvétel elkerülhetetlen volt. Ilyen esetekben a választás a mártíromság, a reménytelen küzdelem, vagy az önfeladás között van. A könyv szereplői az első és második lehetőség között ingadoztak háttérüktől és személyiségüktől függően. A szerzők egyértelműen a második taktika mellett foglalnak állást, a végkimenetel azonban az elsőre is igazolást ad. Sajnos soha nem fogjuk azonban megtudni azt, hogy ugyanazek a stratégiák milyen eredményt érthettek

volna el a Vatikánnal kötött részleges megállapodás után.

A nemzeti és személyes tragédiák ellenére a küzdelmek megörökítése felemelő olvasmány. Olyan közéleti szereplőkről szól, akik a legkeményebb üldöztetés idején is felvállalták a keresztény értékek képviselését és hűek maradtak önmagukhoz. Elkötelezettségük

fontos példamutatás az utókor számára. A könyv méltó emléket állít sorsuknak. (*Szakolczai György – Szabó Róbert: Két kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására: Barankovics és a DNP 1945–1949, Bibó és a DNP 1956. Budapest: Gondolat Kiadó, 2011*)

Györffy Dóra

hab. egy. docens, PPKE, Bölcsészettudományi Kar

CONTENTS

Biolinguistics: Opportunities and Challenges

Guest Editor: Zoltán Bánréti

Zoltán Bánréti: Introduction	898
Csaba Pléh: Biological Foundations of Language: Challenging Theories and Sober Constructive Work	901
Pál Venetianer: Do We Humans Have a Gene for Articulate Speech?	907
Judit Gervain: Mechanisms of Speech Perception and Language Acquisition in Infancy ...	913
Péter Kabai: Song Learning in Birds	920
Bence Kas: Role of Studying Language Disorders in Psycholinguistic Research	929

Study

Sándor Magda – Barbara Bíró: Agriculture – Rural Areas – Employment	937
Gábor Hamza: Contributions to the History of the Hungarian–French Relations in the Field of Political Thinking and Constitutional Law	950
Ágnes Dóra Alföldi: Problems of Domestic Violence in 21 st Century Hungary	955
György Kampis – Sándor Soós – László Gulyás: Institutional Structure and Competences of Hungarian Science in 2001–2010	963
Sándor Pál-Antal: Writing History in Transylvania Today.....	981
János Kubassek: Pál Teleki, Father of Hungarian Political Geography	987

Interview

The Man Who Researches the Molecules of Life Júlia Gimes' Interview with András Perczel	997
--	-----

Discussion

Miklós Zágoni: Remarks on Paper by László Haszpra: <i>The Climate System and Its Drivers</i>	1000
László Haszpra: Response to Miklós Zágoni's Remarks	1003
Károly Reményi: Science Is a Balancing Act on the Thin Border of Ethics When Presenting Pollution by Energetics (to the Attention of Some “Media Scientists”) ...	1006

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	1010
------------------------------------	------

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	1014
--	------

Ajánlás a szerzőknek

1. A *Magyar Tudomány* elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni, ezért főleg olyan dolgozatokat közöl, amelyek a tudomány egészét érintik, vagy érthetően mutatják be az egyes tudományterületeket. Közlünk témaösszefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület újabb eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket és szakmai szempontú könyvismerttetéseket, de lapunk nem szakfolyóirat, ezért a szerzőktől közzétételre, egy-egy tudományterület szaknyelvét mellőző cikkeket várunk.

2. A kézirat terjedelme általában ne haladja meg a 30 000 leütést (ez szöközőkkel együtt kb. 8 oldalnak felel meg a *Magyar Tudomány* füzetében); ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat is tartalmaz, kérjük, arányosan csökkentsek a szöveg mennyiségét. Beszámolókat, recenziókat terjedelme ne haladja meg a 7–8000 leütést. A teljes kéziratot MS Word .doc vagy .rtf formátumban interneten vagy CD-n kérjük a szerkesztőségbe beküldeni.

3. Másodközlésre csak indokolt esetben, előzetes egyeztetés után fogadunk el dolgozatokat.

4. Legfeljebb tíz magyar kulcsszó és a közlemények címének angol fordítását külön oldalon kérjük. A cím után a szerző nevét, tudományos fokozatát, munkahelye pontos nevét, s ha közölni kívánja, e-mail címét kell írni. Külön lapon kérjük azt a levelezési és e-mail címet, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

5. Szövegközi kiemelésként dőlt (*italic*), (esetleg félkövér – **semibold**) formázás alkalmazható; r i t k í t á s, VERZÁL, KISKAPITÁLIS (SMALL CAPITALS, KAPITÄLCHEN) és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kérjük megadni.

6. Az ábrák érkezhetnek papíron, lemezen vagy e-mail útján. Kérjük a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; formátuma B5 – tehát ne használjanak színeket, és vegyék figyelembe a fizikai méreteket. Általában: az ábrák

és magyarázataik legyenek egyszerűek, áttekinthetők. A képeket lehetőleg .tif vagy .jpg formátumban kérjük; fekete-fehérben, min. 150 dpi felbontással, és nagyságuk ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A szövegben tüntessék fel az ábrák kívánatos helyét.

7. A hivatkozásokat mindig a közlemény végén, ábécé-sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve – Balogh, 1957; Feuer et al., 2002). Ha azonos szerző(k)től ugyanazon évben több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jelekkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Különösen ügyeljenek a bibliográfiai adatoknak a szövegben és az irodalomjegyzékben való egyeztetésére! Kérjük: csak olyan és annyi hivatkozást írjanak, amilyen és amennyi elősegíti a megértést. Számuk ne haladja meg a 10–15-öt.

8. Az irodalomjegyzéket ábécé-sorrendben kérjük. A cítelek formája a következő legyen:

- Folyóiratcikkek esetében: Feuer, Michael J. – Towne, L. – Shavelson, R. J. et al. (2002): Scientific Culture and Educational Research. *The Educational Researcher*. 31, 8, 4–14.

- Könyvek esetében: Rokkan, Stein – Urwin, D. W. – Smith, J. (eds.) (1982): *The Politics of Territorial Identity: Studies in European Regionalism*. Sage, London

- Tanulmánygyűjtemények esetében: Halász Gábor – Kovács Katalin (2002): Az OECD tevékenysége az oktatás területén. In: Bábosik István – Kárpáthi Andrea (szerk.): *Összehasonlító pedagógia – A nevelés és oktatás nemzetközi perspektívái*. Books in Print, Budapest

9. Havi folyóirat lévén a *Magyar Tudomány* kefelevonatokot nem küld, de elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelés során szükséges apró változtatásokat a szerző időpontegyeztetés után a szerkesztőségben ellenőrizheti.